

POPÜLER KÜLTÜR İKONU OLARAK JEAN MICHEL BASQUIET

Muteber BURUNSUZ

Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi, muteberburunsuz@hitit.edu.tr

ÖZ

Anahtar kelimeler:

Yeni Dışavurumculuk, Primitivizm, Popüler Kültür, Jean Michel Basquiet

Jean Michel Basquiet kısa süren sanat yaşamı boyunca kendisine ait bir söylem geliştirerek sanat serüvenini oluşturmuştur. Sanatın pratikliğini, sorgulamacı tavrı ile plastik açıdan yeni dışavurumcu sanat içeriğiyle anlatmıştır. Malzeme ve konularındaki değişkenlikler mücadelesinin isyanı haline dönüşür. Anti-politik, etnik açıdan cesur yeni dışavurumcu sanatçı; sosyal aşırılığın yoğun olduğu platformda kültürel bir rol oynayarak bir pop ikonu haline dönüşür. Sanat eserleri, graffitileri ve isyankâr tavrıyla yeni dışavurumcu ekol içerisinde farklı bir rol edinir. Kültürel deneyim, medya ve değişen olaylar sanatının oluşumunda derin etkiler yaratır. Sanatçının biriktirdikleri eserlerinde bir üst anlatı aracılığıyla ortaya çıkar. Bu çalışmada, Jean Michel Basquiet'in sanat alanındaki duruşu ve eserlerindeki içerikler, popüler kültür, primitivizm ve yeni dışavurumculuk kavramları ilişkisi çerçevesinde ele alınmaktadır.

JEAN MICHEL BASQUIET AS POPULAR CULTURAL POSITION

ABSTRACT

Keywords:
New Expressionism, Primitivism, Popular Culture, Jean Michel Basquiet

Jean Michel Basquiet has created an artistic adventure by developing his own discourse during his short artistic career. He described the practicality of art with the questioning attitude and the plastic expression of new expressionist art. Variations in materials and subjects turn into a rebellion of the struggle. The anti-political, ethnically bold new expressionist artist becomes a pop icon, playing a cultural role on the platform where social extremism is intense. His art works, graffiti and rebellious attitude take a different role in the new expressionist style. Cultural experience, media and changing events create profound effects on the formation of art. It is revealed through an upper narrative in the works that the artist accumulates. In this work, the position of Jean Michel Basquiet in the field of art and the contents of his works, the concepts of popular culture, primitivism and new expressionism are taken into consideration.

GİRİŞ

Her sanatçının öznel deneyimi kendi duyarlılığından, içsel yapısından kaynaklanır. İdeolojiler, düşünceler, yaşantılar, var olma deneyimi öznel ifadenin içinde saklıdır. Öznelliğin keşfi, sanatçının edindiği izlenimlerle birlikte yaşam tecrübesine eklenir. Bu süreç içinde sanatçı bireyselleştirilmiş özgürlük serüveni ile farklı deneyimler edinir. Bu deneyimler yaşantısına eklemlenir.

Yeni dışavurumcu sanatçılar ise tam olarak öznel kavramıyla iç içedir. Esas olan dışavurumun, öz ifade şeklinin nasıl olması gerektiğiyle ilgilidir. Bu gereklilik sanatsal üsluplarında farklı malzeme seçeneklerini ve ifade etme şekillerini sağlamıştır. Yeni anlayışla birlikte aynı üslup içinde alternatif arayışlar oluşmuştur.

Bu yeni anlayışla birlikte teknik olanakların yanı sıra kültürel anlamda da bir etkilenme söz konusudur. Çağın, yaşamın beraberinde getirdikleri her dönem olduğu gibi değişik ifade şekillerini de getirmiştir. Popüler kültür kaynakları sanatçıyı ve sanat nesnesini doğrudan etkileyerek sanatın içine girmiştir. Popüler kültürün en yoğun yansıması pop-art'ın en önemli örneklerini 1960'lı yıllarda Andy Warhol, Roy Lichtenstein ve Rauschenberg'te görürüz. Kitle iletişim araçlarının çeşitlendiği, kültüralizmin her yana aktarıldığı günümüzde üretim hızı git gide artarak sanatsal söylemin de değişkenliğini sağlamıştır. Çabuk üretilen ve tüketilen her şeyle birlikte sanat nesnesi de çabuk tüketilmeliydi.

Jean Michel Basquiat anlamların farklılaştığı, çeşitlendiği eserlerinde; kültür ve tüketim kaynakları ile sürekliliği olan anlatı kaynakları sunar. Bu anlatı kaynaklarından yola çıkan her doğrusal ve sürekli eylem modernist gerçeğe sabit ve istikrarlı bir üst anlatıma dönüşür. Yaşadığı dünyayı bütünsel biçimde bir araya getiren anlam ve kavramlar genellikle politik, kamusal olana yansıyan öteki alanlara taşınan bir anlatı şekline dönüşür. Bellek ve duygu kalıntıları anlatıda sürekli değer ve inançlarla birlikte sanatsal süreçlere eklemlenerek yapıtların oluşumuna katkı sağlar.

MODERN DANDY

Jean-Michael Basquiat (1960 - 1988), Basquiat genç yaşta evini terk edip sokaklarda yaşamış birisidir. "Samo" takma adıyla bir süre sokaklarda graffiti yaptıktan sonra resim yapmaya başlamıştır. 1981 yılında resimlerini "New York/Yeni Dalga" adlı bir sergide gösterme fırsatını yakalamış ve bu sergide Andy Warhol'la tanışmıştır. Konuları tamamıyla çevresinde olan olaylar, gündelik hayatında karşılaştığı her şey, tüketim malları, medya, şöhret dünyası, edebi metinler, boyanmış objeler, işaretler gibi çok geniş bir açılım şeklindedir. (Keküllüoğlu, 2010: 73).

Resim 1: Jean-Michel Basquiat, 1981, "İsimsiz", Tuval Üzerine Akri-lik ve Pastel Boya,

81 x 69 1/4 in. (205.74 x 175.9 cm), Courtesy of Sotheby's New York. (<https://news.artnet.com/market/60-million-jean-michel-basquiat-sothebys-929840-22.03.2018>)

J. M. Basquiat eserlerinde popüler kültür, karşıt-kültürlülük, anti politizm ve etnisite kavramlarını cesurca işlemiştir. Neo-ekspresyonist sanatçı; çağdaş sokak sanatçısı olarak kültürel bir duruş sergiler. Yaşadıklarını vahşi bir dil aracılığıyla anlatır. İniş çıkışlarla dolu olan hayatı eserlerinde dünü, bugünü temsil eden gösterge ve kodlar aracılığıyla anlatılır. Sıkça kullandığı sadeleşmiş figürler, kuş çizimleri, graffiti niteliği taşıyan yazılar ve kafatası bu kodlardan bazılarıdır. Sanatçının yaratıcı kimliğinde etkisi olan toplumsal izler, çağdaş

yaşam imgeleri tüketim toplumu ile bir yüzleşmeye dönüşür.

Tüketim toplumu denilen şey hem bolluk, hem de yoksunluk toplumudur; bir yanıyla savurganlığa, diğer yanıyla tutumluluğa ve (düşünsel, katı ve soğuk) bir içe kapanmaya yönelir. İkiliklerle dolu bir toplumdur; her terim karşısındaki terimi(mutlak karşıtını, çelişğini ve aynadaki görüntüsünü) yansılar; karşısındaki terimi gösterir ve onun tarafından gösterilir. Terimler karşılıklı olarak birbirlerinin güvencesi ve ikamesidirler; her biri diğerini yansılar. Bu bir sözde-sistem, bir ikameler sistemidir, tutarsızlığın birlikteliğidir. Kopma noktasına yaklaşılr, ama hiçbir zaman ulaşılmaz: Sistemin sınırı budur (Lefebvre, 2010:158).

Öte yandan eserlerindeki var olan form ve biçimler katmanlaşan boya akıntıları, üst üste binen planlar dışavurumsal bir dille aktarılır. Yeni dışavurumcu ekolle anılan Basquie zaman zaman lekese, zaman zaman çizgisel olan bütünsel bir dile sahiptir. Eserlerin genelinde çizgisel yapının dinamik yapı üretimine katkıda bulunduğu görülüyor. Bu yapısal birimlerde çizgisel kümelerin ön plana çıktığını gözlemliyoruz. Dinamizmi dengeleyen temel biçim ise nötr fondur. Çizgiler kimi yüzeylerde bastırılarak daha vurgulu kimi yerlerde daha silik gerilimli hatlardan oluşan lekeler dönüşüyor.

Ara ara kullanılan yazılar resmin bütününe hizmet eder. Ayrı bir öge olmaksızın eserlerin özdeksel içeriğinde tamamlayıcı bir formdur. Sanatçının yazılarla ilk karşılaşmaları duvarlardaki graffitiler aracılığıyla gerçekleşmiştir. Sokak ressamı Basquie'in tuvaleri duvarlardaki özgün anlatımların uzantısıdır. Anlatım dilindeki yalın ve karmaşık çizgiler yumağı bazen bir desen bazen bir leke örüntüsüne dönüşür. Bu anlamda tuvaler üzerinde kâğıtlara, kolajlara ya da tahta üzerinde farklı denemelere rastlamak mümkündür. Çünkü Basquie için malzeme sadece vahşi söylemin basit bir aracı haline dönüşmüştür. Malzeme içleşmeye başlayarak öz olan şekliyle ifade esas olur.

Haiti ve Porto Rico göçmeni bir ailenin çocuğu olan sanatçı, 1978'de okulunu ve ailesini terk etmiştir. New York'ta çok değişik işler yaparak geçimini sağlamıştır. O dönemde yakın arkadaşı Al Diaz ile "Samo" takma ismiyle Güney Manhattan ve sokaklarında graffitiler yapmıştır. Bu graffitiler çok dikkat çekince, kendi desenlerinden posta kartı ve tişörtler yaparak, bunları Newyork müzelerinin önünde satmaya başlamıştır. Daha sonra sanatçının kendinden ressam olarak söz edilmesini sağlayan sergi, Haziran 1980'de açtığı "The Times Square Show" isimli grup sergisidir. 1981'de Art Forum dergisinin sanatçıya yer vermesiyle Basquie uluslararası tanınırlığa da ulaşmıştır. 1982'de Warhol ile tanışması ve arkadaşlığı, kısa biyografisinin önemli bir parçası olmuştur. 1984-86 arasında bir arada da çalışmışlardır. 1984 sonrasında uyuşturucu bağımlılığı ve 1987'de Warhol'un ölmesiyle durumu daha da trajik bir hal alan sanatçı, 1988'de yaşama veda etmiştir (Eroğlu, 2015:310).

PRİTİF İÇERİK

Sanatçının figürlerindeki sadeleşmiş formlar; Afrika maskları gibi sade ve yalın aktarılmıştır. Bu yalın figüratif ve primitif içerik bazı eserlerinde mağara duvarındaki resimlerle benzeşir. Özellikle A. Penck ve Paul Klee eserlerinde görülen yalınlık ve ilkel tavır bir başka söyleyişle Basquie eserlerinde de görülür. Figür çarpıtmaları, soyutlanmış yalınlık, maskeler ilkel resimleri ve karalamaları anımsatır ve çocuk resmi yalınlığında desenin daha yoğun olduğu rengin ikinci planda olduğu eserlere dönüşür.

'Primitivizm', kısaca, 'modern' olarak nitelendirdiğimiz pek çok sanatçının modernleşmenin getirdiği bazı dinamiklere karşı tavrının ifadesidir. Bu karşı tavır, Batılı sanatçıların 'ilkel toplum'ların sanatına yönelik ilgisinden beslenir; 'primitif' sözcüğü ayrıca ket vurulmamış her türlü ifadeyi, örneğin çocukların ya da akıl hastalarının biçimsel dışavurumlarını da kapsar. Batı'nın modern sanatçıları, 'primitif' olarak adlandırılan bu tür esin kaynaklarında zengin bir biçimsel

ifadenin yanı sıra kendilerinin de peşinde olduğu saf ve dolaysız bir yaratma dürtüsü bulmuşlardır. Bu arayış, sanatçıların saf bir sanatsal dürtüyle, içsel bir esinle yarattıkları düşüncesini de beslemiştir (Antmen, 2008: 35).

İrkçı ve modernist eylemle eserlerinde fovların hissettiği renk anlayışı, çizgilerde primitif bir yaklaşım içindedir. Haiti asıllı ressam özellikle çalkantılı yaşamının etkisiyle keskin ve sert ifade şeklini seçmiştir. Siyah portreler, ilginç saç şekilleri deforme olmuş uzuvlar eserlerde sıkça karşımıza çıkar.

Resim 2: Jean-Michel Basquiat, 1983, "İsimsiz", Renkli baskı, 101.6 x 101.6 cm., 40.00 x 40.00 in (https://guyhepner.com/product/ernok-by-basquiat/22.03.2018)

Alman Yeni Dışavurumculuğu'nun Markus Lüpertz, Rainer Fetting, A.R. Penck gibi diğer önde gelen sanatçıları kendi özgün üslupsal yaklaşımları içinde yoğun, ham, hatta şiddetli bir dışavurumculuk sergilemiş, figüre yönelik resimlerinde primitif çağrışımlı öğelere yer vermiş, bu yönden 20. yüzyılın ilk yarısında Nazilerin "Dejenere Sanat" diye damgaladıkları Alman Dışavurumcuların mirasçısı oldukları gerekçesiyle zaman zaman "Yeni Vahşiler" olarak adlandırılmışlardır (Antmen, 2009: 266).

Resim 3: Jean-Michel Basquiat, 1981, "İsimsiz", Tuval Üzerine Akrilik, Pastel, Kolaj ve Spray boya, 96 1/4 x 72 in. (244.48 x 182.88 cm) (https://www.thebroad.org/art/jean%E2%80%90michel-basquiat-22.03.2018)

Jean Michel Basquiat özellikle renk kullanımı, yazıyla harmanladığı biçimler ve kavramsal anlatımıyla yeni dışavurumcu anlatım içinde kendisine farklı bir dil oluşturmuştur. Zemini algılayış biçimi, serbest dilli anlatım; duvar resimleri ile birliktelik içindedir.

1980'lerin başında New York şehri otoriteleri, graffiti "Vandalları"na karşı sözde bir savaş açtı ancak galeriler ve sanat kurumları giderek bu yeni sanat biçiminin potansiyelini takdir etmeye başlamışlardı. New York'un öncü graffiti sanatçılarından Futura 2000 (doğumu 1955) ve Dondi White'in eserleri çağdaş sanat üzerinde bir etki yarattı ve spreay boya sanatı şekillenmeye başladı. Jean-Michel Basquiat ve Keith Haring gibi sanatçılar da graffiti sanatı galeriler tarafından resmen benimsenmeden önce sokaklardaki, metrolardaki ve New York kulüplerindeki bu alternatif sanat topluluğunun birer parçası olmuşlardı (Farthing 2014: 552).

Sanatçılar malzemeleriyle beraber özgürlükçü bir yaklaşımdan hareketle özgün yapıtlar ortaya koymuşlardır. Sürme akıtma, püskürtme gibi her türlü olanağı kullanarak spontane eserler oluşturarak kendi geçmiş

ve yaşantılarına yönelik melankolik söylemler oluşturmuşlardır.

SONUÇ

Jean Michel Basquiat duruş, biçim ve sanatsal rolleriyle yaşamına farklı bir yön vermiştir. Duygusal yoğunluğunu bireysel sosyal yaşantısıyla yüzleştirerek modernist eylemlere dönüştürmüştür. Kültürel çatışma ve deneysel kimliklerle oluşturulan kavramsal içerikli eserler, modern yaşamın derinliklerinde gizlenen ebedi özellikleri tanımlayabilmek için zengin bir kavramsal sürecin oluşmasına yol açmışlardır.

Gestural jestler, desenin grift yapısına eklenerek asi söylemi temsil eder. Özellikle duvarlarda başlayan sanat serüveni bilinmeyen yükselişin ilk basamağıdır. Serbest dilli anlatım, primitif ve yalın bir süzgeçten geçerek kökene dair izler oluşturur. Referans olarak graffiti temelli biçimler, kent metaforları ile küresel bir ikon haline dönüşmüştür.

Afro-Amerikan Basquiat; karışık yamalı dizgede oluşturduğu sözler ve yazı içeriklerinde kültürel ve popüler imgelere sıkça yer verir. Çağdaş sanatı kentsel söylemin süzgecinden geçirerek bugünün sanatında önemli bir rol edinir. Özellikle graffitilerde vahşi söylemi görmek mümkündür. Medya, ideolojik yaşantı ve iddialı anlatım hızlı yaşantının yansımasıdır. Yansıyan içerikler de dinamik yapı üretimi eserlerin genel içeriğinde bütünsel bir anlatıma kavuşur.

Sanat, sanatçı ve izleyici üçgeninde estetik algı üretimi Basquiat'ın sanatında özgürlüktür. Kamusal alana yayılmış eserler sokağın sözcüsü, aynı zamanda etnik kökenin söyleyenidir.

KAYNAKLAR

ANTMEN, Ahu, *20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar*, Sel Yayıncılık, İstanbul, 2008.

KEKÜLLÜOĞLU, Koray, *Resim Sanatında Dı-*

şavurum Anlayışına Tarihsel Bir Bakış ve Tek Renk Hâkimiyetinin bir Tavır Olarak Kullanımı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir, 2010.

FARTHING, Stephen, *Sanatın Tüm Öyküsü*, Çevirenler: Gizem Aldoğan, Firdevs Cencil Çulcu, Hayalperest Yayınevi, İstanbul, 2014.

LEFEBVRE, Henri, *Modern Dünyada Gündelik Hayat*, Çeviren: Işın Gürbüz, Metis Yayınları, İstanbul, 2. Basım, 2010.

EROĞLU, Özkan, *Modern Sanat*, Tekhne Yayınları, İstanbul, 2015.

GÖRSEL KAYNAKÇASI:

Resim 1: <https://news.artnet.com/market/60-million-jean-michel-basquiat-sothebys-929840-22.03.2018>

Resim 2: <https://guyhepner.com/product/ernok-by-basquiat/> 22.03.2018

Resim 3: <https://www.thebroad.org/art/jean%E2%80%90michel-basquiat-22.03.2018>